

U.2024B.64

Retspleje 14.9

Partsedition i internt materiale

- ♦ [VIDENSKABELIG] Artiklen handler om betingelserne for partsedition i internt materiale. Som supplement til retsplejelovens generelle betingelser for partsedition har domstolene udviklet et princip, hvorefter der ikke kan pålægges partsedition i internt materiale, medmindre materialet antages at have afgørende betydning for sagen, og der i øvrigt foreligger særlige omstændigheder. Artiklen afklarer princippet anvendelsesområde, indhold og retsvirkninger.

Lektor, ph.d. Johan Tufte-Kristensen

1. Risikoen forbundet med at fremlægge internt materiale i retssager

Virksomheder og myndigheder anmodes af og til om at fremlægge internt materiale i civile retssager. Materialet kan være referater, notater, indstillinger, arbejdspapirer, kreditvurderinger og andre dokumenter, som angiveligt indeholder oplysninger af relevans for retssagen.

Der kan være processtrategiske og kommercielle ulemper forbundet med at fremlægge internt materiale i en retssag, så hvis retten pålægger partsedition i materialet, kan det være en væsentlig byrde for editionspålæggets adressat.

Ganske vist kan pålægget ikke gennemtvinges. Hvis adressaten ignorerer editionspålægget, kan det tillægges

65

processuel skadevirkning, men skadevirkningen finder kun »uhyre sjældent« vej ind i domstolenes afgørelser,¹ og effekten af partsedition beskrives derfor af og til som psykologisk.² Alligevel giver mange editionsanmodninger anledning til indsigelser og processuelle slagsmål. Partsedition er nemlig et vigtigt redskab i parternes fremstilling af sagens faktum og rettens fri bevisbedømmelse, som er afgørende for udfaldet af mange retssager. Fra et praktisk perspektiv er et pålæg om partsedition derfor langt mere end en venlig anmodning om at fremlægge materiale. Ved at ignorere pålægget understøtter adressaten sin modparts sagsfremstilling.

Editionspålæggets styrke illustreres af Højesterets kendelse i U 1999.724 og sagens efterfølgende forløb. Ved kendelsen blev Skatteministeriet pålagt at fremlægge internt materiale i en retssag mod en borger. Ministeriet havde nu udsigt til enten at fremlægge materialet eller at ignorere rettens editionspålæg. Efterfølgende hævdede Skatteministeriet sagen, fordi ministeriet »efter en nøje vurdering af de tilvejebragte oplysninger og dokumenter ikke [havde] fundet, at der [var] det fornødne grundlag for ministeriets påstand [...]«, og derfor ikke fandt, »at sagen [kunne] gennemføres med et gunstigt udfald«.³

Det viste sig altså, at Skatteministeriet – der i forvaltningsrettens rammer ville have været underlagt et saglighedsprincip – havde forfulgt en påstand, som ministeriet efter editionskendelsen og en »nøje vurdering« af materialet alligevel

ikke fandt grundlag for at forfølge. Gad vide, om ministeriet havde hævet sagen, hvis der ikke var pålagt edition i materialet.

Af samme grund kan det have afgørende betydning at begrænse adgangen til partsedition i internt materiale. I det omfang adgangen begrænses, forhindres retten i at tillægge hemmeligholdelsen processuel skadevirkning, mens modpartens mulighed for at understøtte sin sagsfremstilling med henvisning til hemmeligholdelsen bliver tilsvarende svækket.

Retsplejelovens editionsregler regulerer ikke særskilt adgangen til partsedition i internt materiale, men domstolene har udviklet et princip, hvorefter internt materiale som udgangspunkt ikke kan kræves fremlagt af sagens parter.

Princippet anvendes ikke altid stringent. F.eks. opstilles der forskellige udgangspunkter og betingelser i U 2022.1661 V og U 2010.955 Ø. Desuden kan domstolenes anvendelse af princippet kritiseres, blandt andet for at forskelsbehandle offentlige og private procesparter. I litteraturen finder man sporadiske redegørelser for adgangen til edition i internt materiale, men princippet og dets nærmere karakteristika er endnu ikke behandlet.⁴

I artiklen vil princippet anvendelsesområde og indhold blive afklaret og diskuteret. Med afsæt i de generelle regler om partsedition (afsnit 2) forklares, hvordan princippet er blevet udviklet med udgangspunkt i reglerne om aktindsigt (afsnit 3). Herefter uddybes princippet anvendelsesområde (afsnit 4), indhold (afsnit 5) og retsvirkninger (afsnit 6).

2. De generelle regler om partsedition

Adgangen til partsedition er reguleret i retsplejelovens §§ 298 og 300. Bestemmelserne opstiller betingelser om besiddelse, konkretisering og relevans, og § 298, stk. 2, henviser til § 344, stk. 2, om processuel skadevirkning.

Reglernes hovedindhold har været gældende siden tiden før retsplejeloven.⁵ Reglerne har til formål at motivere editionspålæggets adressat til at fremlægge dokumenter, som understøtter modpartens anbringender, men som modparten ikke selv har adgang til.⁶

1 Lars Lindencrone Petersen og Håkun Djurhuus, Bevisoptagelse og bevissikring, i Pernille Backhausen m.fl. (red.), Proceduren (4. udgave 2019), side 293.

2 Peter Bang i U 1997B.268 (272), og tilsvarende Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen m.fl., Den civile retspleje (5. udgave 2020), side 576.

3 Eigil Lego Andersens gengivelse i U 2001B.442 (443).

4 Om partsedition i internt materiale, se Peter Bang i U 1997B.268, Jonas Christoffersen i U 2000B.202, Eigil Lego Andersen i U 2001B.442, Frederik Waage, Det offentlige som procespart (2017), side 466 ff., Bang-Pedersen m.fl. a.st., side 575 f. og Jens Møller m.fl., Kommenteret retsplejelov og Bruxelles I-forordning (10. udgave 2018), side 785 f.

5 Johannes Nellemann, Forelæsninger over den ordinaire civile Procesmaade (1864), side 621 ff. Se også det første retsplejelovudkast fra 1877, side 115-116.

6 Nellemann a.st.

En part har normalt selv adgang til de eksisterende dokumenter, der understøtter partens anbringender. Derfor tager reglen sigte på en relativt snæver kategori af dokumenter, som blandt andet omfatter adressatens egne interne dokumenter.

Hensynet til editionspålæggets adressat har altid været varetaget ved, at editionspålægget ikke kan gennemtvinges.⁷ Hvis det måtte være byrdefuldt for adressaten at efterkomme et pålæg om partsedition i et internt dokument, har adressaten blot kunnet ignorere pålægget og risikere processuel skadevirkning. Hverken retten eller modparten har kunnet tvinge adressaten til at fremlægge materialet, så adressaten har haft frihed til at træffe sit valg på grundlag af en processtrategisk vurdering.

Fremlæggelsen har i visse tilfælde kunnet føre til straf eller anden væsentlig skade, og i sådanne tilfælde har editionspålægget kunnet hæmme adressatens mulighed for at varetage sine interesser i sagen. Blandt andet derfor blev retsplejelovens § 298 i 1965 udvidet med en henvisning til reglerne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse i §§ 169-172.

Tavshedsbelagte oplysninger blev allerede i vidt omfang undtaget fra partsedition i praksis, men med

66

lovrevisionen blev det gjort klart, at oplysninger, som ville være omfattet af retsplejelovens regler om vidneudelukkelse og vidnefritagelse, var undtaget fra adgangen til partsedition.⁸

Undtagelsen omfatter ikke internt materiale, men hvis det interne materiale er omfattet af reglerne om vidneudelukkelse eller vidnefritagelse, kan adgangen til partsedition være begrænset heraf.

Det interne materiale kan f.eks. være underlagt tavshedspligt »i medfør af lovgivningen« og dermed være omfattet af henvisningen til § 170, stk. 3, hvorefter retten kan fravige udgangspunktet om edition, hvis hemmeligholdelsen har væsentlig betydning. Reglen omfatter en del af det interne materiale, der søges fremlagt i civile retssager, herunder af revisorer, jf. revisorlovens § 30;⁹ finansielle virksomheder, jf. lov om finansiell virksomheds § 117; fondsmæglervirksomheder, jf. fondsmæglerlovens § 114; og forsikringsvirksomheder, jf. forsikringslovens § 82. Reglen omfatter også oplysninger, der er tavshedsbelagt ved administrativ forskrift med hjemmel i lov.¹⁰

Efter retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 1, kan editionspålæggets adressat modsætte sig editionsanmodningen, hvis fremlæggelsen antages at udsætte denne for straf eller tab af velfærd, herunder hvis adressaten er advokat eller revisor og risikerer at blive pålagt sanktioner af Advokatnævnet eller Revisornævnet som følge af fremlæggelsen, jf. Højesterets kendelse i U 1999.1015.

Desuden kan adressaten modsætte sig anmodningen med henvisning til § 171, stk. 2, nr. 3, hvis oplysningerne antages at påføre

denne eller dennes nærmeste »anden væsentlig skade«. I så fald skal retten foretage en afvejning af hensynet til hemmeligholdelse over for hensynet til sagens oplysning.

Begrebet »anden væsentlig skade« omfatter blandt andet »røbelse af forretnings- eller driftshemmeligheder«,¹¹ og bestemmelsens omfang kan derfor søges afklaret i lov om forretningshemmeligheder, som i 2018 blev vedtaget på grundlag af forretningshemmelighedsdirektivet.¹² Den generelle afgrænsning af beskyttede forretningshemmeligheder er ikke ændret ved lovens ikrafttræden, idet afgrænsningen som hidtil omfatter oplysninger, der ikke er alment tilgængelige, har økonomisk værdi og er underlagt et vist niveau af fortrolighed og beskyttelse.¹³

Retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 3, er blandt andet blevet brugt til at afvise anmodninger om edition i lejekontrakter. I U 1993.189 Ø begrænsede landsretten et editionspålæg til ikke at omfatte fortrolige oplysninger, »i det omfang udlejer godtgør, at der herved røbes forhold, der af hensyn til andre end sagens parter kan holdes hemmelige [...]«. ¹⁴ Begrundelsen vækker undren, fordi skadevirkningen for »andre end sagens parter« ikke er omfattet af § 171, stk. 2, nr. 3. Desuden kan det diskuteres, om skaden var væsentlig.

I U 1996.619 Ø afviste landsretten en anmodning om *trejemandsedition* med henvisning til adressatens egen »begrundede frygt for at lide skade ved at oplyse om vilkårene i sine erhvervslejemål«. Også her kan der rejses tvivl om væsentlighedsbetingelsen. Landsretten bidrager til tvivlen med sine formuleringer om »begrunde[t] frygt« og »lide skade«, fordi § 171, stk. 2, nr. 3, stiller krav om, at fremlæggelsen antages at »påføre« den pågældende »væsentlig skade« og ikke bare »skade«.

Efter § 171, stk. 2, nr. 3, skal skaden således være væsentlig, og det påhviler editionspålæggets adressat at sandsynliggøre, at materialet opfylder betingelsen.¹⁵ Det er ikke tilstrækkeligt at gøre gældende, at materialet er internt. Derfor er princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale, som nu vil blive kortlagt, et supplement til reglerne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse.

3. Udviklingen af et princip om begrænset adgang til partsedition i internt materiale

Gennem perioden fra slutningen af 1960'erne til årtusindskiftet har domstolene udviklet en ny undtagelse til retsplejelovens § 298 ved først at begrænse adgangen til partsedition i offentlige myndigheders interne materiale (afsnit 3.1) og derefter at begrænse adgangen til partsedition i private parter interne materiale (afsnit 3.2).

3.1. Først begrænsedes adgangen til partsedition i offentlige myndigheders interne materiale

Indtil 1960'erne var der ingen generel begrænsning af adgangen til partsedition i offentlige myndigheders interne materiale.

67

7 *Nellemann a.st.*, side 622 f.

8 Forslag nr. 109 af 18. november 1964 til lov om ændringer i lov om rettens pleje og KBET 1962/316, side 88-90.

9 Se om revisorers tavshedspligt *Jakob Lentz og Amalie Kjær Hassager* i RR.6.2020.18 og FSR-rapporten Når tale er guld – og tavshed bliver sølv: Revisors anmeldelses- og underretningspligter om klienters forhold m.v. kontra tavshedspligt i dansk lovgivning (2019). Se også *Peter Bang* i RR.1.2016.26.

10 Se f.eks. bekendtgørelse om god skik for juridisk rådgivning § 8.

11 KBET 1962/316, side 104 f.

12 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2016/943/EU af 8. juni 2016 om beskyttelse af fortrolig knowhow og fortrolige forretningsoplysninger (forretningshemmeligheder) mod ulovlig erhvervelse, brug og videregivelse.

13 Se definitionen af begrebet »forretningshemmelighed« i lovens § 2, nr. 1, og bemærkningerne hertil i Forslag nr. 125 af 10. januar 2018 til lov om forretningshemmeligheder, som sammenligner definitionen med forståelsen af begrebet »erhvervshemmelighed« i markedsføringslovens daværende § 23, som blev ophævet i forbindelse med vedtagelsen af lov om forretningshemmeligheder.

14 Se også U 2010.590 Ø, hvor landsretten fritager tre vidner for vidnepligt efter bestemmelsen, fordi vidnerne risikerer at »lide væsentlig økonomisk skade«.

15 Højesterets kendelse i U 2016.542.

Lægers editionspligt var begrænset på samme måde som lægers vidnepligt, men i KBET 1962/316 blev der rejst bekymring om muligheden for at pålægge edition i lægejournaler, fordi »journaler i ikke ringe omfang har karakter af uformelle »interne voteringsark«, der er lidt egnede til fremlæggelse i en retssag«. Bekymringen førte dog ikke til særskilte regler om lægejournaler eller andet internt materiale.

I 1964 blev partsoffentlighedsloven vedtaget. Loven gav parter adgang til akter fra parternes egne forvaltningssager, men den undtog internt arbejds materiale fra aktindsigtsretten. Editionsreglerne blev ikke ændret ved vedtagelsen af partsoffentlighedsloven, så uden en praksisskabt begrænsning af adgangen til edition i internt materiale ville editionsreglerne kunne supplere reglerne om aktindsigt i retssager mod det offentlige.

I U 1968.278 H afviste Højesteret en anmodning om aktindsigt og subsidiært om tredjemandsedition i Landsskatterettens referat- og voteringsark, fordi akterne måtte anses som internt arbejds materiale omfattet af partsoffentlighedslovens undtagelsesbestemmelse herom. Knap et år senere begrænsede Højesteret adgangen til partsedition i offentlige myndigheders interne materiale ved kendelsen i U 1969.301.

I sagen havde Århus Kommune anmodet om partsedition i en forhandlingsprotokol og et responsum fra kammeradvokaten, som modparten, Ministeriet for Offentlige Arbejder, var i besiddelse af. Ministeriet nægtede at udlevere materialet, fordi det var internt. Højesteret afviste editionsanmodningen med følgende begrundelse:

»Appellanten findes ikke at have antageliggjort en sådan retlig interesse i fremlæggelse af udskrift af forhandlingsprotokollen og genpart af kammeradvokatens responsum - hvilke dokumenter må anses omfattet af undtagelsesbestemmelserne [om interne dokumenter] i § 6, nr. 1 og 4 i lov nr. 146 af 13. maj 1964 om partsoffentlighed i forvaltningen - at hans begæring herom bør imødekommes.«

Hermed var adgangen til partsedition i offentlige myndigheders interne materiale blevet genstand for en betingelse om »en sådan retlig interesse«. Som det fremgår af begrundelsen, blev begrænsningen indført med direkte henvisning til reglerne om aktindsigt. Der henvises hverken til vidneudelukkelsesregler eller vidnefritagelsesregler i kendelsen.

Kimen til analogislutningen har tilsyneladende været et anbringende, som »talrige gange [blev] gjort gældende – navnlig af kammeradvokaten«. ¹⁶ Partsoffentlighedslovens undtagelse om internt materiale måtte også finde anvendelse på anmodninger om partsedition. ¹⁷

Analogislutningen havde hverken grundlag i forarbejderne til den daværende partsoffentlighedslov ¹⁸ eller i forarbejderne til retsplejelovens §§ 298 og 300, ¹⁹ og analogislutningen kan vække undren, fordi aktindsigt og partsedition er to forskellige juridiske begreber, der hjemler forskellige retsvirkninger og bygger på forskellige hensyn.

Aktindsigtsreglerne og reglerne om partsedition har dog det centrale element til fælles, at de hjemler udlevering af materiale. Desuden var retten til aktindsigt på daværende tidspunkt afgrænset til parter, jf. partsoffentlighedslovens § 1, idet offentlighedsloven, som gav andre end parter adgang til aktindsigt, blev vedtaget i 1970. I det lys var aktindsigtsreglerne mere sammenlignelige med partseditionsreglerne, end de er i dag.

Knap 10 måneder efter Højesterets kendelse i U 1969.301 fik Højesteret lejlighed til at præcisere begrænsningen. Det skete ved

Højesterets kendelse i U 1970.47/1, hvor kæremålsudvalgets flertal afviste en anmodning om partsedition i nogle arbejdsskemaer, fordi den anmodende part ikke havde »antageliggjort, at fremlæggelsen af arbejdsskemaerne [havde] en sådan afgørende betydning for sagens oplysning, at begæringen herom [burde] imødekommes i medfør af retsplejelovens § 298«. Betingelsen om »en sådan retlig interesse«, jf. U 1969.301 H ovenfor, var dermed ændret til en betingelse om »en sådan afgørende betydning for sagens oplysning«.

Østre Landsret og et mindretal i Højesterets kæremålsudvalg begrundede afvisningen med, at arbejdsskemaerne var omfattet af undtagelsesreglen om interne dokumenter i den daværende partsoffentlighedslov. Denne begrundelse ville have skabt harmoni mellem partseditionsreglernes undtagelse om interne dokumenter og aktindsigtsreglernes undtagelse om interne dokumenter.

Heller ikke i U 1970.47/1 H blev der henvist til regler om vidneudelukkelse eller vidnefritagelse. Igen blev der henvist til reglerne om aktindsigt i den daværende partsoffentlighedslov, og i den trykte kendelses noter blev der henvist til Højesterets kendelse i U 1969.301, jf. herom ovenfor. ²⁰

Tre årtier senere blev betingelsen suppleret med en betingelse om *andre særlige omstændigheder*. Det skete ved Højesterets kendelse i U 1999.724, som også er omtalt i afsnit 1. I sagen havde en borger anmodet om partsedition i Skatteministeriets interne notater med henblik på at belyse en begrundelse. Højesteret bemærkede, at

68

»[o]ffentlige myndigheders interne arbejdsdokumenter er undtaget fra aktindsigt og kan som udgangspunkt heller ikke kræves fremlagt under retssager«, men fandt i den konkrete sag, at materialet måtte »antages at være af afgørende betydning« for borgerens anbringende. Af denne grund, »og når yderligere henses til det usædvanlige forløb af skattemyndighedernes sagsbehandling og til de i øvrigt foreliggende oplysninger«, forelå der »sådanne særlige omstændigheder«, at Højesteret imødekom anmodningen.

Materialets »afgørende betydning« var således en særlig omstændighed, der skulle suppleres med noget mere.

I dag ligger linjen fast: Der kan ikke pålægges partsedition i offentlige myndigheders interne materiale, medmindre materialet »må antages at være af afgørende betydning for sagens udfald, og der foreligger sådanne særlige omstændigheder, at hensynet til hemmeligholdelse bør vige for hensynet til sagens oplysning«, jf. Højesterets kendelse i U 2009.2198.

Betingelsen om afgørende betydning kender vi fra vidneudelukkelsesreglen i § 170, stk. 2, og vidnefritagelsesreglen i § 171, stk. 3, men betingelsen om andre særlige omstændigheder afviger fra vidnereglerne.

3.2. Derefter begrænsedes adgangen til partsedition i private parters interne materiale

Fra slutningen af 1960'erne til slutningen af 1990'erne omfattede den særlige begrænsning af adgangen til partsedition i internt materiale kun offentlige myndigheders interne materiale. Der var ikke indført særlige betingelser for adgangen til partsedition i private parters interne materiale.

Dette kan blandt andet ses i Højesterets kæremålsudvalgs kendelse i U 1993.169 om partsedition i DR's egne uredigerede optagelser. Selv om der var tale om internt arbejds materiale, blev der pålagt edition i optagelserne, fordi »det ikke

¹⁶ Henrik Zahle, Om de civile domstoles behandling af offentligretlige sager, Juristen & økonomien nr. 14 1979 (329).

¹⁷ I U 1969.301 H og U 1970.47/1 H gengives parternes synspunkter kun i hovedtræk.

¹⁸ KBET 1963/325.

¹⁹ KBET 1962/316.

²⁰ Om kildeværdien af de »officiøse« noter kan henvises til Rasmus Grønved Nielsen, Forvaltningskontrakter (2021), side 53. Se også Henrik Zahle, Rettens kilder (1999), note 52 på side 78, og Mads Bryde Andersen i U.2017B.1, side 2 f.

[kunne] afvises, at de uredigerede optagelser [var] af betydning for sagens afgørelse«. Der blev ikke lagt vægt på optagelsernes karakter af internt materiale.²¹

Men ved kendelsen i U 1999.1028 afviste Højesteret en anmodning om partsedition i et privat pengeinstituts interne kreditindstillinger. Højesteret bemærkede, at »[e] pengeinstituts kreditindstillinger i forbindelse med låneansøgninger har karakter af interne og fortrolige arbejdsdokumenter, der som udgangspunkt ikke bør kunne kræves fremlagt under retssager«. Fremlæggelsen kunne ikke »antages at være af afgørende betydning« for anbringenderne, og der forelå »heller ikke i øvrigt sådanne særlige omstændigheder, at der [var] grundlag for at fravige det nævnte udgangspunkt«.

Hermed var adgangen til partsedition i private parters interne og fortrolige arbejdsdokumenter blevet begrænset af betingelserne om *afgørende betydning* og *andre særlige omstændigheder*, præcis som adgangen til partsedition i offentlige myndigheders interne materiale. Ordene »bør kunne« indikerer, at der var tale om en ny-skabelse.

I den trykte kendelses noter henvistes til Højesterets egen kendelse om offentlige myndigheders interne materiale i U 1999.724, som blev afsagt knap to måneder forinden. Begrænsningen af adgangen til partsedition i private parters interne materiale kan således spores direkte tilbage til reglerne om aktindsigt.

Der gik noget tid, før begrænsningen havde »sat sig« i underinstanserne. To måneder senere pålagde Vestre Landsret et forsikringsselskab at fremlægge en erklæring fra en lægekonsulent, fordi det ikke kunne »udelukkes, at erklæringen [kunne] have betydning for sagens afgørelse«, jf. U 1999.1443 V. Landsretten bemærkede, at »[d]en omstændighed, at erklæringen af sagsøgte [var] indhentet til egen vejledning, [...] ikke i sig selv [kunne] begrunde et afslag på begæringen om edition«. Landsretten tillagde det ikke betydning, at materialet var internt.

Det kan overvejes, om erklæringen overhovedet var et internt dokument, men Vestre Landsret har i senere kendelser slået fast, at erklæringer som den pågældende anses som interne arbejdsdokumenter, jf. landsrettens kendelser i U 2000.1877 og U 2006.2.

Halvanden måned senere fik Højesteret lejlighed til at gentage princippet. Det skete ved kendelsen i U 1999.1720 om partsedition i en intern redegørelse og en låneindstilling. Om redegørelsen bemærkede Højesteret, at der var tale om »et internt og fortroligt arbejdsdokument, som ikke kan kræves fremlagt under retssager, medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder«, og at sådanne omstændigheder ikke var til stede i sagen. Om låneindstillingen bemærkede flertallet, at denne kunne »være af væsentlig betydning i relation til de fremsatte anbringender«, og at der forelå »sådanne særlige omstændigheder«, at indstillingen kunne kræves fremlagt. Nu var »bør kunne«, jf. U 1999.1028 H ovenfor, ændret til »kan«.

Knap ni måneder senere anvendte Vestre Landsret princippet i en sag om et forsikringsselskabs interne arbejdsdokumenter, jf. U 2000.1877 V. Sagens faktum var næsten identisk med faktum i U 1999.1443 V, jf. ovenfor, men denne gang afviste landsretten editionsanmodningen, fordi dokumentet fremstod »som et internt ar-

bejdsdokument for sagsøgte, der - som udgangspunkt - hverken helt eller delvist kan kræves fremlagt«, og fordi »sagsøgeren ikke heroverfor [havde] tilvejebragt

69

grundlag for at antage, at fremlæggelse af dokumentet har en sådan afgørende betydning for sagens oplysning, at begæringen bør imødekommes«.

Landsretten tog ikke stilling til betingelsen om *andre særlige omstændigheder*, men årsagen hertil kan være et implicit »allerede fordi« før præmissen om afgørende betydning. I den trykte kendelses noter henvistes til Højesterets kendelser i U 1999.724, U 1999.1028 og U 1999.1720, jf. herom ovenfor.

Der kan rejses tvivl om princippet anvendelsesområde, jf. afsnit 4 nedenfor, og betingelserne om afgørende betydning og andre særlige omstændigheder anvendes ikke altid kumulativt af landsretterne, jf. afsnit 5.4 nedenfor, men der er ikke desto mindre udviklet et fastforankret princip. Den ensartede præmis med betingelserne om afgørende betydning og andre særlige omstændigheder går igen i kendelser om partsedition i internt materiale, mens der foretages en mere fri hensynsafvejning uden betingelsen om andre særlige omstændigheder i kendelser om andet materiale eller vidnepligt, f.eks. efter § 170, stk. 3, eller § 171, stk. 2, nr. 3.²² De ovennævnte kendelser henviser stort set ikke til reglerne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse eller til reglernes kriterier om »væsentlig skade« mv.²³ Kendelserne henviser typisk blot til tidligere kendelser om internt materiale, og samlet set udgør henvisningerne et spor, der kan føres tilbage til Højesterets kendelse i U 1969.301 og derfra til reglerne om aktindsigt.

4. Princippet anvendelsesområde

Som forklaret i afsnit 3 har udviklingen i editionspraksis resulteret i et princip om begrænset adgang til partsedition i internt materiale. Nu vil det blive uddybet, hvilket materiale princippet omfatter (afsnit 4.1), og i lyset af nogle variationer i præmisserne om princippet anvendelsesområde vil domstolene blive opfordret til at formulere ensartede præmisser herom (afsnit 4.2).

4.1. Princippet finder anvendelse på anmodninger om partsedition i internt materiale

Det ligger fast, at princippet om begrænset adgang til partsedition finder anvendelse på offentlige myndigheders *interne* materiale.²⁴ Det ligger også fast, at princippet finder anvendelse på private parters *interne og fortrolige* materiale.²⁵ I de fleste kendelser om partsedition i private parters interne materiale konstaterer retten, at der er tale om »interne og fortrolige« dokumenter,²⁶ hvorimod det i kendelserne om offentlige myndigheders interne materiale blot konstateres, at dokumenterne er »interne«.²⁷

Princippet finder formentlig anvendelse på private parters interne materiale, uanset om materialet er fortroligt eller ej. Der er ikke udtrykkelig støtte for synspunktet i højesteretspraksis, men der er heller ikke støtte for det modsatte, og synspunktet finder udtrykkelig støtte i landsretspraksis.²⁸

²¹ Se også Højesterets kæremålsudvalgs kendelse i U 1985.549, der pålagde partsedition i adressatens regnskabsmateriale.

²² Se f.eks. U 2020.1107 H.

²³ En undtagelse findes dog i U 2009.2198 H, hvor Højesteret henviste til § 169, stk. 2, tilsyneladende for at vise, at hensynsafvejningen var inspireret af bestemmelsen.

²⁴ Højesterets kendelser i U 1999.724 og U 2009.2198.

²⁵ Højesterets kendelser i U 1999.1028, U 1999.1720 og U 2002.1734.

²⁶ Se f.eks. U 1999.1028 H, U 1999.1720 H, U 2002.1734 H, U 2021.627 V og U 2021.2395 Ø.

²⁷ Højesterets kendelser i U 1999.724 og U 2009.2198.

²⁸ U 2000.1877 V om forsikringsselskabers lægeerklæringer og U 2021.2395 Ø om advokaters logs og tidsregistreringer.

I modsat fald ville princippet give offentlige og private procesparter ulige vilkår for retssagsførelse, idet offentlige myndigheder ville have lettere ved at undgå pålæg om partsedition. Der ville hverken være lovhjemmel eller saglige grunde til denne ubalance. Hensynet til hemmeligholdelse af internt materiale er ens for offentlige og private parter, idet de praktiske og administrative hensyn til at kunne udarbejde internt materiale på en fri og formløs måde, jf. herom i afsnit 5.1 nedenfor, er lige så vigtige for private virksomheder som for offentlige myndigheder.

Derfor må princippet finde anvendelse på *internt* materiale, uanset om materialet også er fortroligt, og uanset om editionspålægget er rettet mod en offentlig eller privat procespart.

Selv om materialet måtte være underlagt en pligt til udlevering i forbindelse med tilsyn, falder materialet formentlig ikke uden for princippets anvendelsesområde af den grund.

I U 2010.2808 H anvendte Højesteret princippet til at afvise en anmodning om partsedition i et forsikringssselskabs aktuarberetning til Finanstilsynet, jf. § 139 i lov om forsikringsvirksomhed.²⁹ Højesteret omtalte ikke materialet som *internt*, men konstaterede, at beretningen indeholdt »fortrolige oplysninger, som [havde] betydning for selskabets konkurrencemæssige stilling«. Materialet kunne formentlig have været undtaget efter retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 3, som blandt andet omfatter forretningshemmeligheder, men den trykte kendelses noter henviser blot til Højesterets egne kendelser i U 1999.1028 og U 2002.1734, som begge vedrører internt materiale. Højesteret konstaterede, at oplysningerne i beretningen som udgangspunkt ikke »bør« kunne kræves fremlagt, og at betingelserne om afgørende betydning og andre særlige omstændigheder ikke var opfyldt.

Kendelsen er formentlig udtryk for en konkret anvendelse af princippet på materiale, som ikke er internt i streng forstand, men som må sidestilles med internt materiale og beskyttes mod udlevering.³⁰

70

Editionspraksis om partsedition i revisorers interne arbejdsrapporter efterlader et uklart billede af adgangen til partsedition i disse specifikke dokumenter.

I Højesterets utrykte beslutninger af 1. september 2003 og 27. februar 2004 pålagde Højesteret partsedition i revisorers arbejdsrapporter. Det samme gjorde Vestre Landsret i U 2022.1661 V, hvor landsretten bemærkede, at arbejdsrapporterne måtte antages at have »en sådan betydning for sagen, at dokumenternes karakter ikke i sig selv taler afgørende imod at tage editionsbegæringen til følge«. Landsrettens præmisser adskiller sig fra de gængse præmisser om partsedition i »interne og fortrolige dokumenter, der som udgangspunkt ikke kan kræves fremlagt«, jf. blandt andet Vestre Landsrets kendelse i U 2021.627, og indikerer derfor, at revisorers arbejdsrapporter ikke er omfattet af princippet.

Højesteret kunne have afklaret spørgsmålet med kendelsen i U 2015.3319, men kendelsen har skabt mere uklarhed end afklaring. I kendelsen afviste Højesteret en anmodning om partsedition i revisorers interne arbejdsrapporter med henvisning til den almindelige betingelse om konkretisering, jf. §§ 298 og 300, dog helt uden at omtale materialet som internt. Det ville have været oplagt at knytte en bemærkning til materialets interne karakter, fordi princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale opererer med et *udgangspunkt* om hemmeligholdelse. Fraværet af en sådan bemærkning kan indikere, at revisorers interne arbejdsrapporter er undtaget fra princippet. På den anden side kan der være tale om en »allerede fordi«-begrundelse, der gjorde det overflødig at behandle det principielle spørgsmål om partsedition i revisorers arbejdsrapporter. I en utrykt kendelse af 8. august 2017 har Vestre Landsret afvist en begæring om partsedition i revisorers interne arbejdsrapporter med en begrundelse, der kan indikere, at arbejdsrapporterne er omfattet af princippet. Landsretten bemærkede, at »[d]er er en snæver adgang til under en retssag at få pålagt modparten at fremlægge interne arbejdsrapporter«, og at dokumenterne ikke kan kræves fremlagt med henblik på kontrol af revisorerens arbejde, »medmindre det konkret sandsynliggøres, at revisorerens arbejdsopgaver ikke er udført korrekt og fyldestgørende«.

²⁹ Materialet var omfattet af § 89 i den daværende lov om forsikringsvirksomhed. Se også Bekendtgørelse nr. 1305 af 28. november 2017 om ansvarshavende aktuar.

³⁰ Om grænsedragningen efter aktindsigtsreglerne, se offentlighedslovens § 24.

³¹ Se også International Standard on Auditing (ISA) 230 on Audit Documentation.

Den uklare praksis om revisorers interne arbejdsrapporter kan skyldes, at arbejdsrapporterne dokumenterer grundlaget for revisorernes erklæringer og udtalelser, jf. revisorlovens § 23.³¹ Revisorers pligt til at udarbejde arbejdsrapporter kan derfor lidt forsimplet sammenlignes med offentlige myndigheders notatpligt, som ligeledes er begrundet med dokumentations- og kontrollenssyn, og som groft sagt er undtaget fra undtagelsen om internt materiale – og dermed omfattet af udgangspunktet om udleveringspligt – efter offentlighedslovens § 26, nr. 2.

Det vil være mest logisk at behandle anmodninger om partsedition i revisorers arbejdsrapporter på samme måde som anmodninger om partsedition i andet internt materiale og tilsynsmateriale som aktuarberetninger efter forsikringsvirksomhedsloven. Arbejdsrapporterne er som udgangspunkt interne, og de særlige dokumentations- og kontrollenssyn kan indgå i vurderingen af, om der foreligger særlige omstændigheder, jf. herom i afsnit 5.3 nedenfor.

4.2. Domstolene opfordres til at formulere ensartede præmisser om princippets anvendelsesområde

Som forklaret i afsnit 4.1 finder princippet anvendelse på internt materiale, uanset om materialet også er fortroligt, og uanset om pålægget er rettet mod en offentlig eller privat procespart.

Denne afgrænsning bør fremgå klart af editionskendelserne. I stedet for at formulere forskellige præmisser, afhængigt af om editionspålægget er rettet mod en offentlig myndighed eller en privat part, bør præmisserne i alle tilfælde beskrives som »interne arbejdsdokumenter«. Østre Landsrets formulering af præmisserne i U 2021.2395 Ø bør således følges.

Dermed vil princippet om internt materiale også kunne holdes adskilt fra vidnereglerne om fortroligt materiale. Sammenblandingen med vidnereglerne kan skabe forvirring og føre til forkerte hensynsafvejninger.

Dette kan illustreres af Vestre Landsrets kendelse i U 2021.627. Landsretten pålagde partsedition i en konkursramt banks materiale om engagementer, kunder og egne ejendomme, selv om oplysningerne »i vidt omfang [havde] karakter af interne og fortrolige dokumenter, der som udgangspunkt ikke kan kræves fremlagt under retssager, ligesom de også i vidt omfang [var] omfattet af tavshedspligten i lov om finansiel virksomhed § 117«.

Landsretten konstaterede helt rigtigt, at princippet om internt materiale i modsætning til § 170, stk. 3, opererer med et udgangspunkt om hemmeligholdelse, men i den konkrete vurdering behandlede landsretten oplysningerne under én samlet hensynsafvejning uden hensyntagen til forskellene mellem princippet, som opererer med et udgangspunkt om hemmeligholdelse, og § 170, stk. 3, som opererer med et udgangspunkt om fremlæggelse.

Selv om der i alle tilfælde foretages en overordnet afvejning af hensynet til hemmeligholdelse over for hensynet til sagens oplysning, kan den konkrete vurdering divergere. Det ses blandt andet ved en sammenligning af de tre vurderinger i henholdsvis U 2010.590 Ø om fritagelsesreglen i § 171, stk. 2, nr. 3; U 2020.1107 H om udelukkelsesreglen i § 170, stk. 3; og U 2009.2198 H om princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale.

De skitserede udfordringer vil kunne undgås, hvis princippet anvendes ensartet på alle anmodninger om partsedition i *internt* materiale, uanset om materialet

71

også er fortroligt, og uanset om editionspålægget er adresseret mod en offentlig myndighed eller en privat part. Hvis materialet både er internt og fortroligt, bør adressaten og retten foretage et valg, og

hvis der anmodes om partsedition i flere dokumenter, hvoraf nogle er interne og andre fortrolige, må der sondres.

5. Princippet indhold

Nu vil det blive forklaret, hvad det vil sige, at internt materiale som udgangspunkt ikke kan kræves fremlagt (afsnit 5.1). Det vil blive uddybet, hvad der skal til for at opfylde betingelserne om afgørende betydning (afsnit 5.2) og andre særlige omstændigheder (afsnit 5.3), og det vil herefter blive forklaret, at betingelserne er kumulative (afsnit 5.4).

5.1. Som udgangspunkt er internt materiale undtaget fra adgangen til partsedition

Udgangspunktet er fastforankret i editionspraksis.³² Det kan forekomme vidtrækkende, for den reelle skadevirkning af at fremlægge internt materiale vil ofte være begrænset, og til sammenligning kan oplysninger, der er tavshedsbelagt ved lov, som udgangspunkt kræves fremlagt, jf. retsplejelovens § 170, stk. 3, og henvisningen hertil i § 298.

Men internt materiale kan hemmeligholdes af nogle andre årsager end tavshedsbelagt materiale. Årsagerne skal findes i reglerne om aktindsigt, som ligger til grund for princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale.

Efter reglerne om aktindsigt spiller det ikke i sig selv nogen rolle for pligten til at udlevere internt materiale, om myndigheden lider skade ved at udlevere materialet. Materialet er undtaget, fordi »afgørende administrative hensyn« tilsiger, at sagsbehandlere skal kunne udføre en del af deres arbejde »på fri og formløs måde [og] eventuelt under drøftelser med kolleger« uden at skulle bekymre sig om risikoen for offentliggørelse.³³ Derfor kan materialet hemmeligholdes, uanset om offentliggørelsen vil være helt uproblematisk for myndigheden.

Hensynet er også relevant for adgangen til partsedition, navnlig nu hvor antallet og omfanget af erstatningssøgsmål mod rådgivere, ledelsesmedlemmer og offentlige myndigheder er steget over de seneste årtier. Med risikoen for erstatningssøgsmål følger en risiko for editionspålæg, og denne risiko kan have reel indflydelse på arbejdsgangen i visse virksomheder.

Hensynet er kun relevant, i det omfang materialet er udarbejdet i en forventning om, at materialet ikke vil blive udleveret. Hvis risikoen for udlevering har været erkendt eller underordnet under udarbejdelsen, kan hensynet til fremlæggelse veje tungere end hensynet til hemmeligholdelse.

Risikoen for udlevering kan f.eks. have været underordnet, hvis materialet blot er en gengivelse af faktiske forhold. I så fald har der ikke været noget stort behov for at udarbejde materialet på en »fri og formløs måde«,³⁴ og derfor er materialets interne karakter ikke i sig selv et argument for at undtage materialet fra partsedition, jf. også landsrettens bemærkning om »faktiske oplysninger og endelige beslutninger« i U 2014.987 V om tredjemandsedition.

At materialet er underlagt en pligt til udlevering i forbindelse med *tilsyn og kontrol*, reducerer ikke nødvendigvis behovet for hemmeligholdelse, jf. også om aktuarberetninger og revisorers arbejdsrapporter i afsnit 4.1 ovenfor. Pligten til at udlevere materiale til et konkret tilsynsorgan er ikke ensbetydende med en risiko for udlevering til modparter i retssager.

Internt materiale antages generelt at være udarbejdet i en forventning om, at materialet ikke vil blive udleveret, og derfor er internt

materiale blevet genstand for et udgangspunkt om hemmeligholdelse; også under retssager. Udgangspunktet kan fraviges, hvis betingelserne om afgørende betydning og andre særlige omstændigheder er opfyldt. Disse betingelser vil nu blive afklaret.

5.2. Materialet skal antages at have afgørende betydning for sagens oplysning

En af betingelserne for partsedition i internt materiale er, at materialet antages at have »afgørende betydning«. Betingelsen giver anledning til nogle afklarings spørgsmål, som besvares i det følgende.

For det første skal materialet antages at belyse et *centralt tema* i sagen. Det er ikke tilstrækkeligt, at materialet indeholder oplysninger om et hændelsesforløb beskrevet i et processkrift, hvis dette hændelsesforløb ikke er centralt for sagens afgørelse.

Ved kendelsen i U 2002.1734 pålagde Højesteret partsedition i interne og fortrolige udskrifter af bestyrelsesprotokoller med tilhørende dokumenter, blandt andet fordi materialet måtte antages at kaste lys på »et centralt tema i sagen«. Tilsvarende lagde Højesteret i U 1999.724 H vægt på, at materialet måtte antages at være af afgørende betydning i relation til et centralt anbringende.

Kriteriet stemmer overens med de traditionelle regler om vidneudelukkelse og vidnefritagelse, der lægger vægt på, om materialet er af afgørende betydning for sagens

72

»udfald«, jf. blandt andet retsplejelovens § 169, stk. 2, 1. pkt., § 170, stk. 2, 1. pkt., og § 171, stk. 3.

Det er underordnet, om materialet alene vil understøtte den anmodende parts anbringender, eller om det samtidig vil kunne understøtte adressatens anbringender. Efter de almindelige betingelser i retsplejelovens § 298 skal den anmodende part blot have til hensigt at påberåbe sig materialet.

Materialets betydning for sagens oplysning skal være *afgørende*.³⁵ Det er ikke tilstrækkeligt, at materialet antages at belyse et centralt tema i sagen, hvis temaet kan *belyses på anden vis*, herunder gennem parts- eller vidneforklaringer. Kriteriet, som spiller en vigtig rolle i praksis, er udtryk for et almindeligt proportionalitetsprincip, hvorefter formålet så vidt muligt skal opnås med det mindst indgribende middel. Kriteriet bør dog anvendes under hensyntagen til forskellen mellem dokumenters bevisværdi og parts- og vidneforklaringers bevisværdi. Selv om et forhold kan belyses gennem en partsforklaring, vil partsforklaringen sjældent kunne løfte en bevisbyrde med samme kraft som et mødereferat.

Det er normalt den anmodende part, der skal godtgøre, at oplysningerne ikke kan tilvejebringes ved parts- eller vidneforklaringer, jf. f.eks. Østre Landsrets kendelse i U 2021.2395, hvor landsretten afviste editionsanmodningen, blandt andet fordi det ikke var »godtgjort, at [oplysningerne] ikke kan tilvejebringes ved parts- og vidneforklaringer«.

Ved kendelsen i U 2002.1734 pålagde Højesteret partsedition i fortroligt og internt materiale, blandt andet fordi bevisførelsen om de relevante forhold angik »et omfattende og detailrigt faktum«, som der var »grund til at antage, at vidneforklaringer meget vanskeligt [ville] kunne skabe klarhed over«.

Tilsvarende bemærkede Østre Landsret i sin utrykte kendelse af 23. november 2022, som er skitseret i afsnit 5.3 nedenfor, at vidneforklaringer vanskeligt ville kunne skabe den nødvendige klarhed over sagens faktum, fordi bevisførelsen angik »forhold, der strækker sig over en længere årrække, som på [daværende] tidspunkt [lå] op til 15 år tilbage i tiden«.

Ved kendelsen i U 2010.955 afslog Østre Landsret en anmodning om partsedition i en sparekasses fortrolige og interne låneindstillinger, blandt andet fordi de

³² Se f.eks. U 1999.724 H, U 1999.1028 H, U 1999.1720 H, U 2002.1734 H, U 2009.2198 H, U 2021.627 V og U 2021.2395 Ø.

³³ KBET 1963/325, side 51.

³⁴ *A.st.*

³⁵ I U 2002.1734 H og Østre Landsrets utrykte kendelse af 23. november 2022 bruges ordet »væsentlig« i stedet for »afgørende«.

relevante forhold »ud fra de foreliggende oplysninger [måtte] antages at kunne belyses på anden måde, herunder ved afhøring af [et vidne]«.

Materialet skal *antages* at have afgørende betydning for sagens oplysning. Retten kender selvsagt hverken materialet eller sagens faktum fuldt ud på tidspunktet for editionsanmodningen. Derfor kan retten ikke vurdere, om materialet *rent faktisk* belyser sagens faktum. Det afgørende må være, om retten har grundlag for at antage, at materialet vil belyse sagens faktum.

Spørgsmålet bliver, hvor sikker denne antagelse skal være. Her er retten overladt et bredt skøn, og der er ikke meget afklaring at hente i editionskendelserne. Retten skal undgå at forhåndsvurdere sagens materielle udfald, men konstateringen af, at materialet antages at få afgørende betydning, udgør ikke i sig selv en sådan forhåndsvurdering. Konstateringen retter sig alene mod bevisets forventede relevans og ikke mod rettens bedømmelse af beviset.

Ved kendelsen i U 2002.1734 pålagde Højesteret partsedition i materialet, fordi materialet måtte antages at »kunne« være af væsentlig betydning. Ordet »kunne« burde nok have været udeladt, fordi ordet udvander grundlaget for antagelsen. Meget materiale *kan* være af afgørende betydning for en sag, der endnu ikke er domsforhandlet; fra en stringent sproglig fortolkning vil alt materiale opfylde betingelsen, medmindre materialets relevans helt kan udelukkes. Retten skal antage, at materialet *reelt* vil få betydning for sagen. Dette stemmer overens med de fleste øvrige kendelser, der lægger vægt på, om materialet antages at *have* eller *være af* afgørende betydning for sagen.³⁶

Retten skal således have grundlag for at slå fast, at materialet med en vis sandsynlighed indeholder oplysninger af betydning for sagens afgørelse, og at omstændighederne ikke kan belyses på anden vis. Rettens antagelse vil bygge på parternes anbringender og beviser om materialets forventede indhold.

5.3. Der skal foreligge andre særlige omstændigheder

I tillæg til betingelsen om afgørende betydning skal der foreligge andre særlige omstændigheder. Denne betingelse er mere vag end betingelsen om afgørende betydning.

En begrebsmæssig detalje er endnu uafklaret, nemlig om omstændighederne skal være *særlige* eller *ganske særlige*. De fleste kendelser kræver »særlige« omstændigheder,³⁷ men i nogle kendelser kræves »ganske særlige« omstændigheder.³⁸

I U 2002.1734 H anvendtes ordet »ganske« muligvis blot for at understrege, hvor særlige omstændighederne var i den konkrete sag, og ikke for at skærpe betingelsen. Derimod skærpede Østre Landsret tilsyneladende betingelsen i sin utrykte kendelse

73

af 23. november 2022 ved utrykkeligt at kræve »ganske« særlige omstændigheder.

I U 1999.1720 H lagde Højesteret ud med at slå fast, at et internt og fortroligt arbejdsdokument ikke kan kræves fremlagt, medmindre der foreligger »ganske« særlige omstændigheder. På det grundlag afviste Højesteret en del af editionsanmodningen. Herefter nøjedes både flertallet og mindretallet hver især med at kræve »særlige« omstændigheder i deres konkrete begrundelser om den anden del af anmodningen.

I U 2021.2395 Ø krævede landsretten »ganske« særlige omstændigheder med henvisning til Højesterets kendelser i U 1999.724 og U 1999.1028, som dog begge nøjedes med at kræve »særlige« omstændigheder.

Det vil formentlig være tilstrækkeligt at kræve *særlige* omstændigheder. Der kan ikke spores nogen forskel mellem den reelle tærskel i kendelser med og uden styrkemærket. En sådan forskel

ville dog under alle omstændigheder være vilkårlig og svær at spore, fordi de konkrete omstændigheder varierer fra sag til sag.

Et vigtigere spørgsmål er, hvilke konkrete omstændigheder der kræves. Dette spørgsmål må besvares på grundlag af eksempler. Udtrykket »særlige omstændigheder« giver kun vejledning om én ting, nemlig at betingelsen favner bredt.

Der kan spores nogle overordnede kriterier. For det første kan de særlige omstændigheder skyldes, at editionspålæggets adressat antages at have særlig adgang eller anledning til at oplyse om forholdene.

I U 2002.1734 H havde nogle investorer anmodet om partsedition i materiale, der skulle belyse en aktieemission. Editions pålæggets adressat var en bank, hvis bestyrelse havde drøftet emissionen. Bestyrelsesprotokollerne indeholdt oplysninger om bankens stilling til aktieselskabet og emissionen, og det fremgik af sagen, at banken havde spillet en central rolle i forbindelse med emissionen, og at den havde ydet lån til aktieselskabet. Højesteret fandt, at der blandt andet på baggrund af bankens »rolle i« og »betydning for« aktieemissionen forelå særlige omstændigheder.

I Østre Landsrets utrykte kendelse af 23. november 2022 havde en gruppe aktionærer anmodet om partsedition i en større mængde interne og fortrolige dokumenter. Editions pålæggets adressat var en bank, og materialet ville ifølge aktionærerne kaste lys på bankens viden om en hvidvaskskandale. Bevistemaerne var allerede delvist beskrevet i en række tilgængelige kilder, herunder en advokatundersøgelse indhentet af banken selv. Landsretten fandt, at hændelsesforløbet og de tilgængelige oplysninger, herunder navnlig i advokatundersøgelsen, opfyldte betingelsen om andre særlige omstændigheder.

For det andet kan omstændighederne skyldes mistænkelig uklarhed eller indbyrdes modstrid i andre dokumenter eller forklaringer.

I U 1999.1720 H havde en investor anmodet om partsedition i en banks låneindstilling med henblik på at bevise, at banken havde foretaget dispositioner for at vildlede markedet. Flere af bankens tidligere direktører havde forklaret, at de »ingen konkret erindring« havde om lånesagen, og lånet var blevet bevilget på dagen for en urigtig meddelelse til Fondsbørsen. Højesterets flertal fandt på denne baggrund, at betingelsen om særlige omstændigheder var opfyldt.

Hvis editions pålæggets adressat er en offentlig myndighed, kan den mistænkelige uklarhed skyldes myndighedens usædvanlige sagsbehandling, jf. U 1999.724 H.

Sagen, som også er omtalt i afsnit 1 ovenfor, angik gaveafgift. Under sagsbehandlingen havde skattemyndighederne først opfordret borgeren til at indsende afgifts anmeldelse. Herefter havde myndighederne henlagt sagen pga. forældelse. Efter henlæggelsen havde Skatteministeriet anlagt en retssag mod borgeren med påstand om afgiftsbetaling. Under retssagen havde ministeriet fremlagt et internt notat, som var delvist ekstraheret. Højesteret fandt, at »det usædvanlige forløb af skattemyndighedernes sagsbehandling og [...] de i øvrigt foreliggende oplysninger« opfyldte betingelsen om »særlige omstændigheder«.

For det tredje kan fremlæggelsens konsekvenser for editions pålæggets adressat indgå i vurderingen. Dette kriterium harmonerer med hensynene bag reglerne om vidnefritagelse.

I Østre Landsrets utrykte kendelse af 23. november 2022, som også er omtalt ovenfor, bemærkede landsretten, at der ikke var fremlagt oplysninger om editions pålæggets eventuelle »betydning for [adressatens] strategiske, organisatoriske eller driftsmæssige forhold«.

Hvis materialet indeholder forretningshemmeligheder, kan fremlæggelsen være byrdefuld, men i så fald skal der tages højde for beskyttelsesforanstaltningerne efter andre regler, herunder de strafbelagte tavshedsbestemmelser i straffelovens §§ 152-152 f og retsplejelovens § 129 og rettens eventuelle beslutning om dørlukning efter retsplejelovens § 29.³⁹

³⁶ Se f.eks. Højesterets kendelser gengivet i U 1999.724, U 1999.1028 og U 2009.2198 og Vestre Landsrets kendelse i U 2022.1661.

³⁷ Se f.eks. U 1999.724 H, U 1999.1028 H, U 2009.2198 H og U 2010.955 Ø.

³⁸ U 2002.1734 H og Østre Landsrets utrykte kendelse af 23. november 2022.

³⁹ Se også §§ 6-7 i lov om forretningshemmeligheder, der specifikt beskytter forretningshemmeligheder i retssager om ulovlig erhvervelse, brug eller videregivelse af forretningshemmeligheder.

Editionspålægget vil kunne misbruges, hvis pålæggets adressat er involveret i en sideløbende disciplinær- eller straffesag. I så fald vil retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 1, efter omstændighederne kunne bringes i spil, men risikoen for misbrug bør også tillægges betydning efter princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale.

For det fjerde kan fremlæggelsens konsekvenser for *tredjemand* indgå i vurderingen af, om der foreligger andre særlige omstændigheder. Dette kriterium harmonerer med hensynene bag vidneudelukkelsesreglerne.

74

I U 1999.1720 H bemærkede Højesterets flertal, at fremlæggelsen af låneindstillingen ikke kunne antages at påføre *tredjemand* skade, og i U 2021.627 V lagde landsretten »[f]or så vidt angår beskyttelsen af kunderne« vægt på, at »hensynet til disse [...] kan varetages ved anonymisering«.

I det omfang materialet indeholder ikke-anonymiserede personoplysninger, skal retten tage særskilt hensyn til de berørte personer. Det følger af databeskyttelsesforordningen og EU-Domstolens dom af 2. marts 2023 i sag C-268/21.

Dommen handler om adgangen til edition i et elektronisk personaleregister. EU-Domstolen slog fast, at retten i sin editionsvurdering skal tage hensyn til de berørte personers interesser under inddragelse af proportionalitetsprincippet og princippet om dataminimering, jf. forordnings artikel 5, stk. 1, litra c.

Hensynet til *tredjemand* bør veje tungere end hensynet til editionspålæggets adressat. Det tilkommer jo adressaten at beslutte, om pålægget skal efterkommes med de deraf følgende processtrategiske konsekvenser. Den berørte *tredjemand* har normalt ingen indflydelse på denne beslutning.

For det femte må det kunne indgå i vurderingen, om materialet er udarbejdet i en erkendelse af risikoen for udlevering. Dette kriterium kan ikke udledes af de trykte editionskendelser, men som forklaret i afsnit 5.1 kan kriteriet udledes af princippet bagvedliggende hensyn.

For det sjette må sagens betydning for parterne og samfundet kunne indgå i vurderingen. Heller ikke dette kriterium kommer til udtryk i de trykte editionskendelser, men kriteriet følger udtrykkeligt af retsplejelovens § 171, stk. 3, om vidneudelukkelse, og betydningen for parterne og samfundet må også kunne øge behovet for partsedition i internt materiale.

5.4. Betingelserne er kumulative

Udgangspunktet om hemmeligholdelse af internt materiale fraviges kun, hvis de to betingelser om afgørende betydning og andre særlige omstændigheder er opfyldt på samme tid.

Der kan dog spores en vis tvivl herom i kilderne. Vestre Landsret har i flere kendelser udeladt betingelsen om andre særlige omstændigheder,⁴⁰ mens Østre Landsret i et enkelt tilfælde har udeladt betingelsen om afgørende betydning.⁴¹ Disse kendelser kan pege i retning af en enten-eller-vurdering.

I U 1999.1720 H anførte Højesterets mindretal, at interne og fortrolige arbejdsdokumenter kan kræves fremlagt, hvis dokumenterne kan antages at være af afgørende betydning, »eller« der i øvrigt foreligger særlige omstændigheder. Tilsvarende antager Bang-Pedersen m.fl. om bankers interne dokumenter, at

der skal foreligge afgørende betydning eller særlige omstændigheder. Forfatterne antager dog også, at der skal foretages en samlet vurdering.⁴²

De fleste kendelser behandler betingelserne som *kumulative*. Det gælder blandt andet flertallets præmisser i den ovennævnte U 1999.1720 H og en række andre kendelser.⁴³ I tråd hermed antager Jens Møller m.fl. om offentlige myndigheders interne dokumenter, at begge betingelser skal være opfyldt.⁴⁴

I lyset af de bagvedliggende hensyn må betingelserne være kumulative. Ellers ville editionsvurderingen kunne foretages på grundlag af ét af flere centrale, modstående hensyn: behovet for fremlæggelse, som afspejler sig i materialets betydning for sagen, *eller* fraværet af betænkeligheder ved at fravige udgangspunktet om hemmeligholdelse, som delvist afspejler sig i betingelsen om andre særlige omstændigheder.

Der kan derfor kun pålægges partsedition i internt materiale, hvis materialet må antages at være af afgørende betydning for sagens udfald, og der i øvrigt foreligger særlige omstændigheder, jf. afsnit 5.2-5.3 ovenfor.

6. Princippet retsvirkninger

Princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale er en fritagelsesregel. Princippet *berettiger* således editionspålæggets adressat til at modsætte sig udleveringen.

Retsplejelovens § 298 sonderer ikke direkte mellem udelukkelse og fritagelse, men henvisningen til §§ 169-172 gør alligevel sondringen relevant for adgangen til partsedition.

Rubriceringen af oplysninger som udelukkede eller fritagne afgør, om oplysningerne kan kræves fremlagt med henvisning til *tredjemands* samtykke. Oplysninger omfattet af vidneudelukkelsesreglerne kan nemlig normalt kræves fremlagt, hvis beskyttelsesobjektet giver samtykke til fremlæggelsen. I så fald vil adressaten ikke »være udelukket fra« at afgive forklaring om forholdene.

75

Derimod kan oplysninger omfattet af vidnefritagelsesreglerne ikke kræves fremlagt, hvis adressaten ikke selv ønsker at fremlægge dem, idet adressaten ville være »fritaget for« at afgive forklaring om oplysningerne.

Det fremgår ikke klart af retskilderne, om princippet om begrænset adgang til partsedition i internt materiale er en fritagelsesregel eller en udelukkelsesregel. I flere kendelser omtales materialet som internt og *fortroligt*, og fremlæggelsen vil efter omstændighederne kunne få konsekvenser for *tredjemand*.

Princippet må dog antages at være en fritagelsesregel. Dette følger dels af princippet genstand, som er adressatens eget interne materiale, men det følger også af princippet bagvedliggende hensyn, jf. herom i afsnit 5.1 ovenfor. Princippet har til formål at beskytte adressaten selv.

Se også Højesterets kendelse i U 2002.1734 H, hvor anbringenderne blandt andet drejede sig om et eventuelt samtykke fra en *tredjepart*, der var omtalt i materialet. Højesteret afslog editionsanmodningen og bemærkede om samtykket, at »et eventuelt samtykke [fra den omtalte *tredjepart*] ikke fratager kreditvurderingerne deres interne og fortrolige karakter i forhold til [editionspålæggets adressat]«.

⁴⁰ Se Vestre Landsrets ellers velbegrundede kendelse i U 2021.627, som reelt behandler betingelsen om særlige omstændigheder uden at bruge begrebet. I U 2000.1877 V afviser landsretten editionsanmodningen med henvisning til betingelsen om afgørende betydning, men der kan muligvis indfortolkes et »allerede fordi« før præmissen herom, jf. afsnit 3.2 ovenfor.

⁴¹ U 2010.955 Ø.

⁴² Bang-Pedersen m.fl. a.st., side 575.

⁴³ U 1999.724 H, U 1999.1028 H, U 2009.2198 H og Østre Landsrets kendelse af 23. november 2022. I U 2010.2808 H afviser Højesteret at pålægge partsedition, fordi ingen af de to betingelser er opfyldt.

⁴⁴ Jens Møller m.fl. a.st., side 786.

Derfor vil et samtykke fra tredjemand ikke i sig selv kunne føre til en fravigelse af udgangspunktet om hemmeligholdelse, uanset om fremlæggelsen måtte komme den pågældende tredjemand til skade. Tredjemands interesser bør tillægges betydning som et element i betingelsen om andre særlige omstændigheder, jf. afsnit 5.3 ovenfor, men samtykket kan ikke bære et editionspålæg alene.

Hvis det interne materiale er underlagt tavshedspligt, vil fremlæggelsen af materialet kunne være i strid med tavshedspligten, men der vil i så fald være tale om en selvstændig problemstilling isoleret fra adgangen til partsedition i det interne materiale.